

Structural Analysis the Key Factors Affecting the Presidential Election

Faezeh Panahi^{1*}, Mohammad Hadi Ghasemi²

1. *M.Sc. in Futures Studies Engineering, Toloue Mehr Institute of Higher Education, Qom, Iran*
2. *Ph.D. Student in Futures Studies, Supreme National Defense University Tehran, Iran*

(Received: April 28, 2021; Accepted: July 6, 2021)

Abstract

Due to its importance and its effectiveness in all aspects of a sovereignty, election studies have a great importance and long history. Elections are an epitome of the national and foreign interests of a nation. studying the phenomenon of the elections due to the complexity and challenges associated with them and the ambiguous space , and the uncertainty of the following uncertainty , will enable the rulers to take effective and effective actions . according to the extent of the phenomenon of elections and the need for comprehensive knowledge of it , the aim of this study is to identify the issues of presidential elections and consider the reciprocal effect of issues on each other to be exploited in the interests of the islamic republic of iran . in this study , after conducting library studies and investigating the results of the election phenomenon , 12 top variables were selected according to experts as superior variables , finally using the method of mutual influence analysis and Mic Mac software between variables and their direct and indirect interaction .

Keywords: Elections, Foresight, Presidential election, Structural analysis.

---

* Corresponding Author, Email: fa.panahi.9069@gmail.com

تحلیل ساختاری عوامل کلیدی مؤثر بر انتخابات ریاست جمهوری ۱۴۰۰

فائزه پناهی^{۱*}، محمدهادی قاسمی^۲

۱. کارشناسی ارشد مهندسی آینده‌پژوهی، مؤسسه آموزش عالی طلوع مهر، قم، ایران

۲. دانشجوی دکتری آینده‌پژوهی، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران

(تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۲/۰۸؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۴/۱۵)

چکیده

مطالعات انتخابات به دلیل اهمیت و اثرگذار بودن آن در همه شئون یک حاکمیت، اهمیت فراوان و سابقه طولانی دارد. انتخابات مظهر مشارکت و متضمن منافع داخلی و خارجی یک ملت است. مطالعه پدیده انتخابات به دلیل پیچیدگی و چالش‌های عجیب با خود و فضای ابهام‌آمیز و سرشار از عدم قطعیت ذیل چتر آینده‌پژوهی، حکمرانان را به اقدامات مؤثر و مطلوب مجهز می‌کند. با توجه به گستردگی پدیده انتخابات و الزام به شناخت جامع از آن، هدف از پژوهش شناسایی مسائل انتخابات ریاست جمهوری و بررسی تأثیر متقابل مسائل بر یکدیگر است تا از آن در راستای مطلوبیت‌های جمهوری اسلامی ایران بهره‌برداری شود. در این پژوهش پس از انجام مطالعات کتابخانه‌ای و بررسی پژوهش‌های پیرامون پدیده انتخابات، ۱۲ عامل با نظر خبرگانی که به روش قضاوتی انتخاب شدند، به عنوان متغیرهای برتر، در نظر گرفته شدند در نهایت، با بهره‌گیری از روش تحلیل تأثیر متقابل و نرم‌افزار میک‌مک روابط میان متغیرها و تأثیر متقابل مستقیم و غیرمستقیم آن‌ها به دست آمد.

واژگان کلیدی: انتخابات ریاست جمهوری، انتخابات، آینده‌نگاری، تحلیل تأثیر متقابل.

مقدمه

نظام‌های انتخاباتی از لوازم بنیادین نظام‌های سیاسی مردم‌سالار هستند که اهمیت آن‌ها نه فقط به واسطه نقش آن در ساخت جامعه مردم‌سالار، بلکه در تأثیراتی که کارکردهای این نظام بر ابعاد سیاسی اقتصادی و اجتماعی جامعه بر جای می‌گذارد نیز می‌باشد. جوامع مدرن امروزی که مبتنی بر نظام‌های سیاسی مردم‌سالارانه هستند گریزی از گزینش شیوه‌های غیر مستقیم مردم‌سالاری ندارند، از این رو، انتخابات یکی از زیر سیستم‌های بنیادین این گونه جوامع به شمار می‌روند که بدون وجود آن‌ها تحقق نظام‌های سیاسی مردم‌سالار امکان‌پذیر نخواهد بود (رحیمی، ۱۳۹۴).

انتخابات مظهر مشارکت ملی و تضمین‌گر منافع ملی در عالی‌ترین سطوح است؛ زیرا مشارکت سیاسی مؤثر مردم درون کشور وحدت و انسجام مردم و امیدشان به آینده را متجلی می‌کند و در ابعاد خارجی خود نقشه‌های بدخواهان نسبت به انقلاب اسلامی را خنثی می‌کند و این پیام را صادر می‌کند که پیوندی وثیق میان ملت و حاکمیت برقرار است. از این رو، در الگوی حکومتی مردم‌سالاری دینی، انتخابات سازوکاری است که می‌تواند مانع از انحرافات مختلف در یک نظام سیاسی گردد. نفس انتخابات، اهمیت دادن به شعور سیاسی ملت است. انتخابات موجب تقویت پایه‌های مردمی نظام جمهوری اسلامی می‌شود و میدان را برای فعالیت سلیقه‌های جدید باز می‌کند و مجال طرح دیدگاه‌های مختلف را فراهم می‌آورد. این امر به نوبه خود باعث می‌شود مردم به نظام سیاسی خودشان اعتماد کنند و آن را از خود بدانند و در مصائب و شدائد همراه آن باشند.

مسئولان نظام جمهوری اسلامی ایران از همان ابتدای امر از طریق انتخاب مردمی روی کار آمده در این میان همه ارکان نظام به‌طور مستقیم و یا غیر مستقیم از طریق رأی ملت برگزیده شده‌اند؛ و جایگاهی نیست که مردم در قدرت‌یابی آن نقشی نداشته و از دایره نظارت و کنترل مردمی خارج مانده باشد و از این جهت، نظام جمهوری اسلامی را می‌توان در بالاترین سطح نظام‌های انتخابی جهان قرار داد.

به‌جرات می‌توان گفت مردم ایران احساس بسیار خوب و مثبت از برگزاری انتخابات دارند و

تاکنون فعالانه در سرنوشت کشور مشارکت داشته و یکی از مهم‌ترین و جدی‌ترین عرصه مشارکت سیاسی خود را انتخابات می‌دانند (نائینی، ۱۳۹۰).

انتخابات ریاست جمهوری در ایران از مهم‌ترین نمودهای بارز دموکراسی و از حقوق ملت در تعیین سرنوشت سیاسی کشور است و از آن جهت که مطابق با اصل ۱۱۳ قانون اساسی پس از مقام رهبری، رئیس‌جمهور عالی‌ترین مقام سیاسی کشور است و مسئولیت اجرای قانون اساسی و ریاست قوه مجریه جز در اموری که مستقیماً به عهده مقام رهبری است، را دارا می‌باشد و از اهمیت ویژه‌ای در نظام سیاسی ما برخوردار است (ولی‌زاده و اصغری و حدتی، ۱۳۹۸).

ایران پس از انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷ تجربه برگزاری انتخابات مختلف ریاست جمهوری را در کارنامه خود دارد. در هر دوره از این انتخابات‌ها کشور و حاکمیت با چالش‌های متعددی از جمله عوامل اجتماعی و فرهنگی، مدیریت انتخابات، ناکارآمدی نظام‌های انتخاباتی، تخصص سردمداران استکبار و سنگ‌اندازی آن‌ها، توسعه‌نیافتن ارزش‌های اجتماعی پشتیبان و مقوم فضای عینی آزادی و مشارکت، ناهماهنگی در رشد شاخص‌های فرهنگ سیاسی مثل پذیرش رأی اکثریت و عدم تعمیق تحزب‌گرایی صحیح روبه‌رو بوده است. به‌علاوه، انتخابات همواره یکی از مهم‌ترین فضاهای عدم قطعیت نیز در ایران بوده است. زیرا هر یک از دوره‌های انتخاباتی ایران پس از انقلاب با شگفتی‌سازی همراه بوده است (مولایی و گل‌کار، ۱۳۹۴).

با وجود تمام این چالش‌ها و شگفتی‌ها که با فرایند انتخابات عجین شده است، باید از انتخابات به‌عنوان سازنده جریان همگرا برای پیشبرد اهداف عالی کشور، موتور محرک برای بازآفرینی سرمایه‌های اجتماعی و نمایشگاه اقتدار جهانی برای نظام جمهوری اسلامی استفاده کرد؛ بنابراین، مسئله اساسی این پژوهش، شناخت و تحلیل عوامل کلیدی و متعددی است که بر انتخابات تأثیرگذار است. بی‌تردید مجهز بودن به این آگاهی گامی اساسی در فرایند مدیریت انتخابات است تا بتواند مطلوبیت‌های مورد نظر انقلاب اسلامی در داخل و خارج ایران را تضمین و تهدیدات امنیتی ناشی از آن را به فرصت راهبردی برای جمهوری اسلامی ایران تبدیل کند.

مطالعات انتخابات بیش از ۵۰ سال است که سابقه دارد. ماهیت مردم‌سالار اکثر رژیم‌های سیاسی

و اثرگذار بودن انتخابات در تغییر کابینه‌ها و احزاب و گرایش‌های مسلط و تغییر سیاست‌ها و خط‌مشی‌ها و مناسبات سیاسی در داخل و خارج نظام سیاسی و دولت‌ها از یک‌سو و حساسیت نسبت به فرایندهای دموکراتیک و اهمیت یافتن شاخص‌های دموکراسی در پیشرفت و توسعه و ماهیت رژیم‌های سیاسی کشورها از دیگر سو، علاوه بر ابعاد راهبردی، بررسی انتخابات و مسائل مربوط به آن در کانون توجه مطالعات علمی نیز قرار داده است (Smirnov & Fowler, 2007).

اهمیت انجام پژوهش حاضر از آن نظر است که انتخابات به‌عنوان پدیده‌ای چندوجهی از عوامل و مؤلفه‌های جاری بر جامعه اثر می‌پذیرد و بر همه شئون ملت و حاکمیت نیز اثر می‌گذارد؛ بنابراین، می‌توان گفت فضای جاری بر هر انتخابات بر ساخته از عوامل و مؤلفه‌های گوناگونی است که آینده پیش روی آن را شکل می‌دهد. بنابراین، بدیهی است آگاهی از آن‌ها، میزان و نحوه اثرگذاری هر یک گامی اساسی در مطالعات انتخابات به ویژه آینده‌نگاری انتخابات است.

مبانی نظری

جمهوری به معنای قراردادن حق حاکمیت در دست خود مردم است. کلمه جمهوری شکل حکومت را مشخص می‌کند و کلمه اسلامی محتوای حکومت را تعیین می‌کند. حکومت جمهوری یعنی حکومتی که حق انتخاب با همه مردم است کلمه اسلامی محتوای حکومت را بیان می‌کند یعنی حکومت با اصول و مقررات اسلامی اداره می‌شود و در مدار اصول اسلامی حرکت کند. پس جمهوری اسلامی یعنی حکومتی که شکل آن انتخاب رئیس حکومت از سوی عامه مردم و محتوای آن اسلامی است.

یکی از مهم‌ترین ارکان جمهوریت نظام اسلامی ایران، انتخابات است. امام خمینی (ره) به عنوان بنیان‌گذار جمهوری اسلامی ایران با عنایت به جایگاه مردم در همه عرصه‌های سیاسی و اجتماعی؛ این امر را یکی از افتخارات نظام ایران برمی‌شمرد و آن را ترسیم روشنی از استقلال و آزادی کشور می‌دانست. ایشان می‌فرمودند «دموکراسی این است که آراء اکثریت، آن هم این‌طور اکثریت معتبر است؛ اکثریت هرچه گفتند آرای ایشان معتبر است، ولو به خلاف و به ضرر خودشان، شما آن مسیری که ملت ما دارد روی آن راه بروید، ولو عقیده‌تان این باشد که این مسیر خلاف صلاحش

است. خوب؛ باشد ملت می‌خواهد این‌طور بکند به ما و شما چه کار دارد؟ ملت رأی داده و رأیی که داده متبع است» (صحیفه امام، جلد ۹)

واژه «انتخابات» از ریشه عربی فعل نخب به معنای برگزیدن و اختیارکردن است و معادل اروپایی آن یعنی Election نیز به فعل لاتین Eligeve به معنای جدا کردن، سواکردن و برگزیدن بازمی‌گردد. از نظر علم معناشناسی نیز این اصطلاح تغییر و تحولات معنای وسیعی پیدا کرده است، ولی در کاربرد رایج آن به معنای فرایند رسمی تصمیم‌گیری است که از طریق آن جمعیتی یک فرد را برای یک امر عمومی انتخاب می‌کنند (رهنورد و مهدوی راد، ۱۳۹۳، ص ۱۵). همچنین، انتخابات از لحاظ لغوی معانی مختلف دیگری نیز دارد که از جمله آن‌ها می‌توان به بیرون کشیدن، عمل‌گزینش و انتخاب کردن (عمید، ۱۳۸۵) نخبه‌کردن، پسند، اختیار، برگزیده و منتخب (دهخدا، ۱۳۸۵، ص ۲۴۳) اشاره کرد.

در مفهوم، انتخابات، مجموعه عملیاتی است که در جهت‌گزینه‌ش فرمانروایان و تعیین ناظرانی برای مهارکردن قدرت، تدبیر شده است. از این دیدگاه انتخابات به معنای فنون‌گزینه‌ش و شیوه‌های مختلف تعیین نمایندگان است. ابزاری است که به‌وسیله آن می‌توان اراده شهروندان را در شکل‌گیری نهادهای سیاسی و تعیین متصدیان اعمال اقتدار سیاسی مداخله داد (قاضی شریعت‌پناهی، ۱۳۸۳، ص ۵۷۷). همچنین، انتخابات یک فرایند تصمیم‌گیری است که از طریق آن جمعیتی یک فرد را برای به دست گرفتن یک مقام رسمی انتخاب می‌کنند. می‌توان گفت انتخابات فرایندی است که طی آن مقامات اداری در سطوح ملی یا محلی با درنظرگرفتن ضوابط معین از طریق مراجعه به آرای شهروندان برگزیده می‌شود (رهنورد و مهدوی راد، ۱۳۹۳، ص ۱۶).

پیشینه پژوهش

برای گردآوری پیشینه پژوهش حاضر مقالات و منابع علمی معتبری مورد بررسی قرار گرفته‌اند. در بخشی از آن مستقیماً آینده‌پژوهی انتخابات مورد مطالعه قرار داده‌اند و بخش دیگر منابع معتبری هستند که مسئله انتخابات را بررسی کرده‌اند.

در مقاله «جایگاه آینده‌پژوهی در مطالعات علوم سیاسی» این‌گونه مطرح می‌شود: آینده‌پژوهی با بررسی قواعد و شواهد و تغییرات سریع، آشکار و نهانی که در زندگی انسان روی می‌نهد راهکارهای مدیریتی ارائه کرده و سیاستمداران را در فرصت‌شناسی و تصمیم‌گیری درست هدایت کند. تأسیس آینده‌ای مطلوب و منطبق با ظرفیت‌ها، شرایط و موقعیت‌های مناسب از قابلیت‌های آینده‌پژوهی به شمار می‌آید... شناخت اینکه آینده‌پژوهی چگونه می‌تواند فرصت‌های مناسب را برای مواجهه منطقی با علوم سیاسی فراهم کرده و آینده‌ای مطلوب را همراه با شناسایی فرصت‌ها و چالش‌ها در اختیار نظریه‌پردازان و عوامل اجرایی نظام سیاسی قرار دهد (عیوضی و نوازی، ۱۳۹۱).

قیصری و همکاران (۱۳۹۴) در مقاله‌ای با عنوان «مدیریت انتخابات در ایران؛ کیفیت ارزیابی اجرا» مطرح کردند که در برگزاری انتخابات عنصر و عوامل متعددی نقش‌آفرینی می‌کنند که نقش و اهمیت هر عنصر و عامل تابع مقتضیات و ماهیت آن انتخابات است. این پژوهش مدیریت انتخابات را از متغیرهای مؤثر و مغفول در تحلیل علت‌یابی چالش‌ها می‌داند.

حسینی (۱۳۹۵) در مقاله‌ای با عنوان «رقابت سیاسی و راهبرد جمهوری اسلامی ایران در ترسیم وضعیت مطلوب»؛ به مقایسه رقابت سیاسی در وضعیت موجود و مطلوب پرداخته است و با استفاده از منابع رایج، بیانات امام و رهبری و قانون اساسی، چهارده مؤلفه رقابت سیاسی در جمهوری اسلامی ایران را استنتاج می‌کند. همچنین، نشان داده است میانگین وضعیت موجود از نقطه متوسط پایین‌تر و حاکی از شکاف معنادار میان وضعیت موجود و مطلوب در رقابت سیاسی کشور است. به‌علاوه وضعیت موجود در مؤلفه‌های قانون‌مداری، اخلاق‌مداری، وحدت و دین‌داری مطلوب نیست و آسیب‌پذیر است.

مهرگان و عزتی (۱۹۳۹) در مقاله «تأثیر متغیرهای اقتصادی بر مشارکت مردم در انتخابات» باین کردند شاخص‌های اقتصادی مثل نرخ تورم و بیکاری اثر منفی شدیدی برجای می‌گذارد. در حالی که سطح سواد و درآمد سرانه هر استان موجب افزایش مشارکت آن استان در انتخابات می‌شود. پرورش و همکاران (۱۳۹۲)، مهم‌ترین موضوع در زمینه انتخابات را انتخاب اصلح‌ترین کاندید دانسته است؛ و بر اساس آن در مقاله «آینده‌پژوهی سیاسی در حوزه انتخابات ریاست جمهوری بر مبنای بیانات مقام معظم رهبری» ۲۲ معیار در پنج بعد جامع ویژگی‌های شخصی، اقتصاد، سیاست،

اجتماعی و کردار انتخاباتی بر اساس بیانات رهبری انتخاب کرده‌اند. این مقاله با استفاده از مقایسات زوجی و با تکنیک تصمیم‌گیری چندمعیاره، پایداری به اقتصاد مقاومتی و کمرنگ‌نشدن مرزها با دشمنان را مهم‌ترین ویژگی‌ها و در نتیجه، اولویت‌های اقتصادی و سیاسی نامزدها را مهم‌ترین حوزه‌ها برای مطالعات آینده‌پژوهی انتخابات دانسته‌اند.

محمودی لرد (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان «انتخابات ریاست جمهوری یازدهم و ثبات سیاسی جمهوری اسلامی ایران» نشان داده است، انتخابات ریاست جمهوری شرایط مطلوبی برای ثبات سیاسی کشور ایجاد کرده است و حفظ آن مستلزم توجه به متغیرهای حاکمیت قانون، کنترل فساد، کارآمدی حکومت، تسهیل فعالیت‌های بخش خصوصی و سودمندی اقتصادی است.

کریمی بهجت‌آبادی و رحمانی (۱۳۹۵) در مقاله‌ای با عنوان «آینده‌پژوهی بررسی فرایند تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر روند انتخابات ریاست جمهوری در استان اصفهان ۱۳۹۶ (مشارکت - رقابت)» شبکه‌های اجتماعی را بستری برای تضارب آرا و نظرات سیاسی و اجتماعی می‌دانند و تأثیر این شبکه‌ها بر جریان‌های سیاسی حاکم بر اجتماع و روند تأثیرگذاری بر این جریان‌ها به‌خصوص در انتخابات قابل توجه می‌دانند و بر پایه طراحی چهار سناریو محتمل و یافته‌های آن‌ها به این نتیجه رسیده است که ارائه طرح‌های ویژه اقتصادی و راه‌اندازی شبکه ملی اطلاعات در آستانه انتخابات می‌تواند بر افزایش رقابت سالم و مشارکت حداکثری تأثیرگذار باشد.

تیموری و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان «تحلیل و بررسی عوامل مؤثر بر میزان مشارکت در انتخابات ریاست جمهوری ۱۳۹۲» نشان دادند از میان عوامل مختلف، بیکاری و عوامل سیاسی امنیتی تأثیر منفی و میزان آرای کاندیدای تحول‌خواه اثر مثبتی بر نرخ مشارکت رأی‌دهندگان داشته است.

پیشگاهی فرد و لطفی (۱۳۸۶) در پژوهش «تحلیلی بر مشارکت در انتخابات ریاست جمهوری در ایران» نشان دادند روند مشارکت مردم استان سمنان در انتخابات ریاست جمهوری بیشتر از آنکه متأثر از عوامل کشوری باشد، تابع عوامل محلی است و رفتارهای انتخاباتی مردم این استان در اکثر دوره‌ها از عوامل کشوری پیروی می‌کند.

در پژوهش‌های بررسی‌شده عوامل مؤثر بر انتخابات ریاست‌جمهوری به صورت جامع و همه‌جانبه بررسی نشده‌اند و هر پژوهش حوزه جداگانه‌ای را تحت پوشش قرار داده است پژوهش حاضر با شناخت این خلاء پژوهشی، عوامل و مؤلفه‌های مؤثر بر انتخابات را با دیدی جامعه‌مورد مطالعه قرار می‌دهد.

روش‌شناسی پژوهش

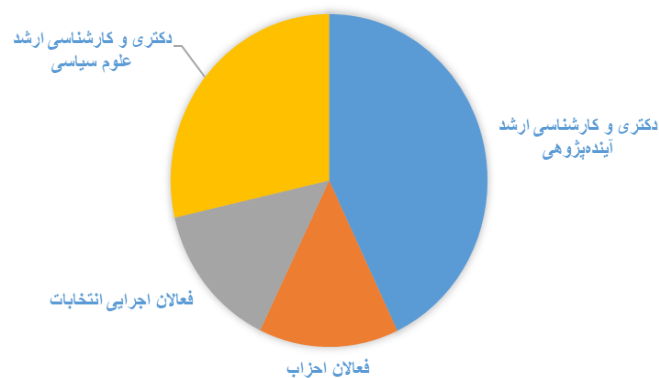
انتخابات در هر نظام سیاسی پدیده‌ای بسیار مهم، نقش‌آفرین و نشانه‌های سیاسی و تداوم یک ملت است. مطالعه پدیده انتخابات و شناخت عوامل کلیدی و مؤلفه‌های اصلی و پدیده‌های نوظهور آن اهمیت فراوان دارد و می‌توان بر اساس آن اقداماتی اتخاذ کرد تا به مطلوب آرمانی نزدیک شده و منجر به بقای احسن سیاسی شود. با توجه به اینکه آینده‌پژوهی یک حوزه فرارشته‌ای در مطالعه آینده مسائل و پدیده‌هاست، مطالعه انتخابات با ابزار آینده‌پژوهی ارزش‌افزوده منحصر به فردی را در اختیار صاحب‌نظران این حوزه قرار می‌دهد.

مقاله حاضر یک پژوهش توصیفی-تحلیلی است و از لحاظ هدف یک تحقیق آینده‌پژوهی در حوزه علوم سیاسی است. از نظر تقسیم‌بندی نوع پژوهش، در دسته تحقیقات کاربردی قرار می‌گیرد. رویکرد این پژوهش به‌طور کلی، کیفی است اگرچه در گردآوری داده‌ها و تحلیل یافته‌ها از روش کمی هم بهره گرفته شده است.

در گردآوری داده‌های اولیه و پیشینه پژوهش از روش کتابخانه‌ای استفاده شده است به همین منظور کتب معتبر مقالات علمی و پژوهشی در خصوص انتخابات مطالعه و بررسی شده و مهم‌ترین متغیرهای پدیده انتخابات استخراج گردید و از سوی دیگر، با توجه به هدف اصلی این پژوهش که تحلیل عوامل کلیدی انتخابات است از روش‌های میدانی نظیر مصاحبه با خبرگان و به عنوان روش‌های مکمل گردآوری داده‌ها بهره گرفته شده است.

با توجه به اهمیت و هدف پژوهش، مشارکت‌کنندگان در پژوهش مجموعه‌ای از خبرگان و صاحب‌نظرانی هستند که دارای دید راهبردی نسبت موضوع پژوهش و فرایند برگزاری انتخابات هستند. داشتن مدرک کارشناسی ارشد و بالاتر و داشتن عدم نگاه جانب‌گرایانه سیاسی نسبت به

انتخابات نیز از ویژگی‌های مشارکت‌کنندگان پژوهش بوده است. بنابراین، مشارکت‌کنندگان به روش قضاوتی انتخاب شدند.

شکل ۱. نمودار پراکنش مشارکت‌کنندگان حاضر در پژوهش

در تحلیل اولیه داده‌های از رویکرد کدنامه‌ای^۱ استفاده شده است و بر اساس آن متون به دست آمده از مصاحبه‌ها و مرور متون نظری، استفاده از یک رهنمود تحلیل که مرکب از تعدادی طبقه‌ها یا مضمون‌ها مرتبط با پژوهش است، تحلیل می‌شود. این رویکرد با تحلیل محتوای کلاسیک شباهت‌های دارد. ولی دو ویژگی متفاوت نسبت به تحلیل محتوا دارد. نخست اینکه این طبقه‌بندی قابلیت بازنگری دوره‌ای در طول پژوهش دارد. دوم آنکه مضمون‌ها به صورت کیفی نه آماری تفسیر می‌شود. در این رویکرد از «ویرایش کردن»^۲ نیز استفاده می‌شود ویرایش کردن در این رویکرد تحلیل به معنای آن است که پژوهشگر در پی بخش‌های معنادار، کم‌وزیاد کردن کلمات یا جملات، حذف

۱. Template approach

۲. Editing

کلمات غیر ضروری در میان داده‌هاست (دانایی فرد و همکاران، ۱۳۹۴، ص ۱۹۹). پس از تحلیل اولیه داده‌ها و تأمین محتوا، در گام بعد از تحلیل ساختاری به روش میک‌مک استفاده شده است. تحلیل ساختاری یکی از روش‌های لاپراسپکتیو^۱ است که در زبان انگلیسی برای آن معادل «آینده‌نگاری راهبردی»^۲ استفاده می‌شود. آینده‌نگاری راهبردی، توانایی ایجاد و حفظ نگاه پیش‌نگرانه است که کاربردی، باکیفیت و منسجم باشد (Slaughter, 1999, p.1).

شناسایی متغیرهای کلیدی گام نخست و مهم‌ترین گام آینده‌نگاری راهبردی است و روش انجام آن تحلیل ساختاری است که با هدف شناسایی متغیرها، توصیف روابط میان متغیرها و شناسایی متغیرهای کلیدی صورت می‌گیرد (Godet, 2011).

تحلیل ساختاری ابزاری برای نظم‌بخشیدن به تعداد زیادی از ایده‌هاست. این تحلیل با استفاده از ماتریسی که مؤلفه‌های اصلی یک سیستم را با یکدیگر ترکیب می‌کند، آن را توصیف می‌کند. می‌توان با استفاده از این روش متغیرهای اصلی یک سیستم را شناسایی کنیم که هم بیشترین نفوذ بر دیگر متغیرها را دارند و هم بیشترین وابستگی به متغیرهای دیگر را دارند. تحلیل اثرات متقابل یکی از روش‌های تحلیل ساختاری و مجموعه روش‌ها و ابزارهایی است که به عنوان مکمل روش‌هایی چون نظرسنجی یا دلفی در آینده‌پژوهی به کار می‌رود. این روش رویکردی تحلیلی برای بررسی تأثیر وقوع یک رویداد در یک مجموعه آینده‌پژوهی است. اکثر رویدادها و تحولات به نحوی مرتبط با سایر رویدادها و تحولات هستند. در این روش تلاش می‌شود تا تأثیر یا احتمال تأثیر یک رویداد بر رویداد دیگر پیش‌نگری شود (Gordon, 2012, p.1).

در نگاهی اجمالی روش پژوهش حاضر بدین شرح است:

گام اول؛ با مرور مقالات پژوهشی و کتاب‌های تخصصی و ادبیات این حوزه، ۵۰ متغیر اولیه در ارتباط با انتخابات ریاست جمهوری شناسایی شد سپس تمام متغیرهای استخراج شده را تحلیل و بر اساس ارتباط معنایی در طبقه‌بندی سیاسی، امنیتی؛ اقتصادی و اجتماعی تنظیم شدند. این ۵۰ متغیر با مشاوره اولیه خبرگان با استفاده از طیف لیکرت اهمیت‌سنجی شدند، در نهایت، پس از تحلیل و

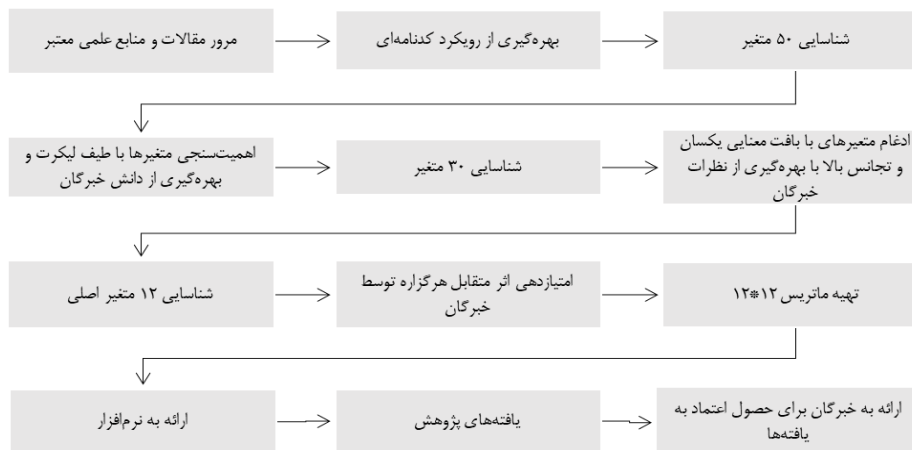
۱. la prospective

۲. Strategic for foresight

جمع‌بندی امتیازات خبرگان، ۳۰ متغیر به عنوان مهم‌ترین متغیرها شناسایی و برگزیده شدند. متغیرهای برگزیده با بافت معنایی یکسان و تجانس بالا ادغام یا در دسته‌بندی جدید تحت یک عنوان کلی، تنظیم شدند.

گام دوم: در این مرحله متغیرهای برگزیده که در ۱۲ عنوان تنظیم شدند، برای امتیازدهی به اثر متقابل هر گزاره بر دیگری، در اختیار خبرگان قرار گرفت. از خبرگان خواسته شده تا قضاوت کیفی خود درباره‌ی اثر هر گزاره بر دیگری را به مقدارهای عددی، (صفر = بی‌اثر)، (۱ = اثر ضعیف)، (اثر متوسط = ۲) و (اثر شدید = ۳) تبدیل کنند. در واقع در این مرحله هر خبره ۱۳۲ امتیاز در قالب اثر هر متغیر بر دیگری در ماتریس تحلیل اثرات، وارد کرده است. برای سهولت در تعامل، امتیازدهی در قالب فرم الکتریکی صورت گرفت.

گام سوم: پس از جمع‌آوری نظرات خبرگان پیرامون تأثیر متقابل متغیرهای برگزیده شده، ماتریس دوبعدی که در آن سطرها نشان‌دهنده‌ی تأثیرگذاری و ستون‌ها بیانگر تأثیرپذیری متغیرها هستند تکمیل می‌شود، بنابراین، اگر تعداد متغیرهای شناخته شده n باشد، یک ماتریس $n \times n$ به دست می‌آید که در آن تأثیرات متغیرها بر یکدیگر مشخص شده و برای احصا یافته‌ها و تحلیل داده‌ها به‌عنوان ورودی برای نرم‌افزار در نظر گرفته می‌شود.

شکل ۲. گام‌های فرایند انجام پژوهش

یافته‌های پژوهش

ابزار تحلیل داده‌های این پژوهش، تحلیل ساختاری برای مشخص کردن متغیرها و مسائل بوده است که از طریق نرم‌افزار متناسب، اعمال شده است. عملکرد نرم‌افزار میک‌مک بدین گونه است که متغیرها و مؤلفه‌های مهم شناسایی شده را در ماتریس تحلیل اثرات وارد می‌کند؛ و سپس بر اساس ماتریس میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری هریک از متغیرها که بر اساس نظر خبرگان تعیین شده است، ارتباط میان این متغیرها با حوزه مورد مطالعه تشخیص داده می‌شود.

متغیرهای موجود در سطرها بر متغیرهای موجود در ستون‌ها تأثیر می‌گذارند پس بدین ترتیب متغیرهای سطرها، تأثیرگذار و متغیرهای ستون‌ها تأثیرپذیر هستند (زالی، ۱۳۸۸).

در جدول ۱ چگونگی حصول، ادغام و بازآفرینی ۱۲ متغیر اصلی بر اساس نظر خبرگان از میان ۳۰ متغیر برتر شناخته شده نشان داده شده است.

جدول ۱. چگونگی حصول، ادغام و بازآفرینی ۱۲ متغیر اصلی بر اساس نظر خبرگان

کد	شاخص	متغیر	دسته عوامل
w	جنگ یا ادامه مذاکره	منازعات ایران و آمریکا	سیاسی و امنیتی
po	منازعات جریان‌ها و احزاب	آرایش جریان‌های سیاسی	
	همگرایی و ائتلاف جریان‌های همسو		
	رد صلاحیت‌های شورای نگهبان		
L	رهنمودها و روشنگری‌ها	فرمایشات رهبری	
GT	ناشنوایی و ناتوانی سیستمی حاکمیت در فهم تحولات	فرسایش اعتماد عمومی و سرمایه اجتماعی	
	پرونده‌های جرائم اقتصادی منصوبین حکومت		
	نارضایتی عمومی از وضع جامعه		
	عدم باور مردم به سخنان مسئولان حکومتی		
	منازعات سیاسی میان سران حاکمیت		
	دوقطبی شدن جامعه در زمان انتخابات		
ME	امنیت، سلامت، مشارکت	مدیریت فرایند اجرای انتخابات	
	وضعیت کرونا و تغییر در فرایند انتخابات		
IS	ایران درگیر جنگ‌های نیابتی، قدرت‌گیری تکفیری‌ها	بروز ناامنی در منطقه	
	ناآرامی‌های خلیج فارس		
	ائتلاف کشورهای منطقه علیه ایران مثل ائتلاف عربستان و صهیونیست		

کد	شاخص	متغیر	دسته عوامل
S	چالش‌ها و منازعات قومی و عشیره‌ای	امنیت عمومی جامعه	
	مخاطرات امنیتی گروه‌های متخاصم		
	اغتشاشات و ناآرامی در خلال فرصت تبلیغات		
B	پایداری یا شکست	وضعیت برجام	
WM	قیمت گاز نفت	بازار جهانی انرژی	اقتصادی
EI	تورم، بیکاری، قیمت ارز، شفافیت اقتصادی	شاخص‌های اقتصادی جامعه	
EP	اجرای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی	اجرای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی	
M	جهت‌گیری‌های رسانه ملی	نقش‌آفرینی رسانه‌ها و صاحبان رسانه	اجتماعی و فرهنگی
	جهت‌گیری و جعل اخبار رسانه‌های متخاصم		
	ورود و فعالیت سلبریتی‌ها و فعالان اجتماعی (جهت‌گیری و مرجعیت)		

بر اساس نتایج اولیه خروجی نرم‌افزار، ماتریس پرشده دارای درجه پرشدگی $56/3\%$ به دست آمد که نشان می‌دهد حدود نیمی از متغیرها بر یکدیگر اثر داشته‌اند.

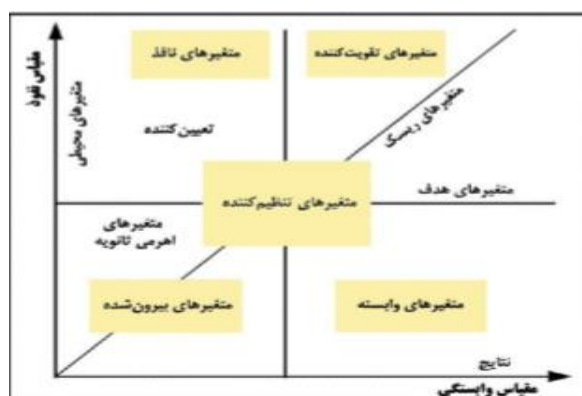
جدول ۲. ویژگی‌های ماتریس

درجه پرشدگی	جمع	تشدیدکننده (۳)	تقویت‌کننده (۲)	تقویت کم (۱)	بدون تأثیر (۰)	تعداد چرخش	سایز ماتریس
۵۶/۳	۸۱	۴	۲۷	۵۰	۶۳	۳	۱۲*۱۲

تحلیل ساختاری اثرات

در ادامه مهم‌ترین خروجی نرم‌افزار که نمودار پراکنندگی متغیرها در چهار ناحیه یک نمودار دوبعدی است، تشریح می‌شود. ناحیه ۱ به متغیرهای راهبردی تعلق دارد که به صورت بسیار اثرگذار و بسیار اثرپذیر عمل می‌کنند. این متغیرها در قسمت شمال شرقی نمودار قرار می‌گیرند و هم قابل دست‌کاری و کنترل هستند و هم بر پویایی و تغییر سیستم تأثیر می‌گذارند؛ یعنی شاخص‌های ناپایداری یک سیستم را تشکیل می‌دهند. در برخی منابع به‌عنوان متغیرهای اعتماد نیز از آن‌ها نام برده شده است. متغیرهایی که بالای خط قطری این ناحیه قرار می‌گیرند متغیرهای «ریسک» نامیده می‌شوند و این شانس را دارند که مورد طمع بازیگران کلیدی قرار گیرند و توجه آن‌ها را به خود جلب کند. تغییرات

به سرعت بر این متغیرها اثر می‌گذارند و آن‌ها نیز این تغییرات را خیلی سریع به متغیرهای وابسته منتقل می‌کنند متغیرهایی که زیر خط قطری این ناحیه قرار می‌گیرند متغیرهای «هدف» نامیده می‌شوند و نتایج سیستم را به نمایش می‌گذارند؛ به عبارت دیگر، با دست‌کاری این متغیرها سیستم تغییرات تکاملی را در پیش خواهد گرفت. با این توصیف متغیرهایی را که تأثیر بالایی دارند، ولی قابل کنترل نیستند، نمی‌توان به عنوان متغیر راهبردی محسوب کرد. برنامه‌ریزان به‌ندرت قادر به تغییر در متغیرهای قرارگرفته در ناحیه ۲ هستند. متغیرهای مزبور که در قسمت شمال غربی نمودار نمایش داده می‌شوند به عنوان بحرانی‌ترین مؤلفه‌ها، دارای بیشترین تأثیرگذاری و کمترین تأثیرپذیری هستند و متغیرهای ورودی محسوب می‌شوند. متغیرهای محیطی عموماً در این قسمت قرار می‌گیرند که توسط سیستم قابل کنترل نیستند.

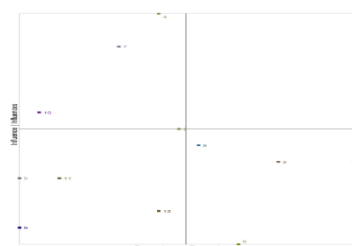
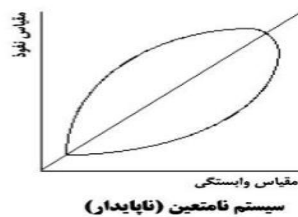
شکل ۳. نمودار راهنمای خوانش میک‌مک

متغیرهای ناحیه ۳ شبکه مختصات تأثیرگذاری و تأثیرپذیری بسیار پایینی دارند و نمی‌توانند متغیرهای راهبردی محسوب شوند. آن‌ها در قسمت جنوب شرقی نمودار قرار می‌گیرند و متغیرهای مستقل و مستثنا نامیده می‌شوند این متغیرها از سایر متغیرها تأثیر نمی‌پذیرند، بر آن‌ها اثر هم ندارند و ارتباط بسیار کمی با سیستم دارند.

متغیرهای ناحیه ۴ نیز به دلیل وابستگی شدید به سایر متغیرها خاصیت راهبردی ندارند و بیشتر

از سایر متغیرها منتج می‌شوند. اما متغیرهای ناحیه ۱ راهبردی هستند چراکه هم قابلیت کنترل توسط سیستم مدیریتی را دارند و هم بر سیستم تأثیرگذاری قابل قبولی دارند. در واقع هرچه از انتهای ناحیه ۳ به سمت ناحیه ۱ شبکه مختصات نزدیک‌تر شویم، بر میزان اهمیت و راهبردی بودن متغیر افزوده می‌شود.

از انطباق راهنمای خوانش میک‌مک و خروجی نرم‌افزار، پراکندگی متغیرهای پژوهش در شبکه مختصات به‌گونه‌ای است که در ناحیه ۱ متغیرهایی با اثرگذاری و اثرپذیری بالا قرار می‌گیرند؛ در صورتی که هیچ‌یک از متغیرهای پژوهش در این ناحیه قرار نگرفته‌اند. همین وضعیت نشان می‌دهد متغیرهای انتخاب شده از کنش و واکنش زیاد و پراکنده‌ای نسبت به هم برخوردار نیستند و سیستم از وضعیت پایداری برخوردار است. در واقع، این الگو نشان‌دهنده یک سیستم پایدار است و چون توزیع متغیرها این‌گونه است، سیستم مورد مطالعه سیستمی پایدار و قابل پیش‌بینی است.

شکل ۴. الگوی پایداری و ناپایداری سیستم

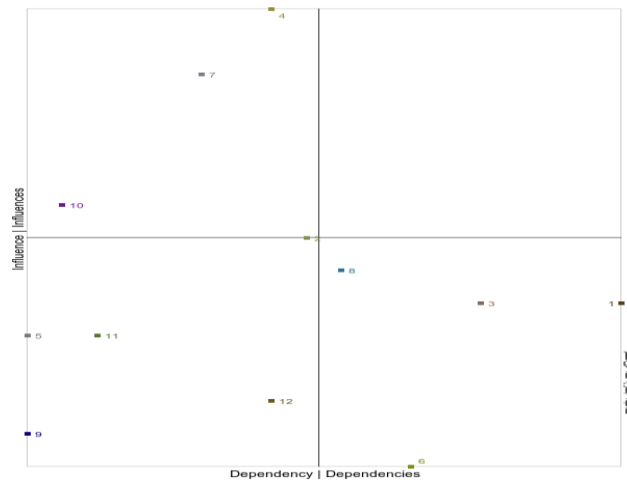
تحلیل اثرات مستقیم

با توجه به نتایج حاصل از نرم‌افزار میزان اثرگذاری و اثرپذیری مستقیم هر متغیر به صورت مجزا ارائه شده است (جدول ۲). بر این اساس متغیر «فرسایش اعتماد عمومی و سرمایه اجتماعی» دارای بیشترین تأثیرگذاری مستقیم و متغیر «منازعات میان ایران و آمریکا» از بیشترین تأثیرپذیری مستقیم برخوردار است.

جدول ۲. میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری مستقیم متغیرها

متغیرها	میزان تأثیرگذاری	میزان تأثیرپذیری
منازعات میان ایران و آمریکا	۹	۲۰
آرایش جریان‌های سیاسی	۱۱	۱۱
فرمایشات رهبری	۹	۱۶
فرسایش اعتماد عمومی و سرمایه اجتماعی	۱۸	۱۰
مدیریت فرایند انتخابات	۸	۳
بروز ناامنی در منطقه	۴	۱۴
امنیت عمومی جامعه	۱۶	۸
وضعیت برجام	۱۰	۱۲
بازار جهانی انرژی	۵	۳
شاخص‌های اقتصادی	۱۲	۴
اجرای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی	۸	۵
نقش‌آفرینی رسانه‌ها و صاحبان رسانه	۶	۱۰

پراکندگی متغیرهای پژوهش در چهار ناحیه شبکه مختصات بر اساس خروجی نرم‌افزار ارائه شده است.

۱. منازعات میان ایران و آمریکا
۲. آرایش جریان‌های سیاسی
۳. فرمایشات رهبری
۴. فرسایش اعتماد عمومی و سرمایه اجتماعی
۵. مدیریت فرایند انتخابات
۶. بروز ناامنی در منطقه
۷. امنیت عمومی جامعه
۸. وضعیت برجام
۹. بازار جهانی انرژی
۱۰. شاخص‌های اقتصادی
۱۱. اجرای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی
۱۲. نقش‌آفرینی رسانه‌ها و صاحبان رسانه

شکل ۵. تأثیرگذاری و تأثیرپذیری مستقیم متغیرهای پژوهش

با توجه به نمودار شکل ۵ که پراکندگی متغیرها در شبکه مختصات را نشان می‌دهد. متغیرهای پژوهش در ناحیه ۱ دیده نمی‌شوند، با توجه به این‌که متغیرهای این ناحیه ناپایداری‌های سیستم را رقم می‌زنند، همین مسئله نشان‌دهنده پایداری سیستم مورد مطالعه است. در ناحیه ۲ متغیرهای «فرسایش اعتماد عمومی و سرمایه اجتماعی»، «امنیت عمومی جامعه» و «شاخص‌های اقتصادی» قرار دارند. این مسائل اثرگذاری بالایی بر سیستم دارند و درعین حال تأثیر زیادی از سایر متغیرهای سیستم نمی‌پذیرند. این متغیرها اغلب محیطی هستند و به راحتی قابل کنترل نیستند. باید توجه کرد

هرگونه تغییر در آن‌ها بر متغیرهای ناحیه ۴ اثر می‌گذارند. این متغیرها از اثرگذاری ویژه‌ای برخوردارند. بنابراین، می‌توان آن‌ها را پیشران سیستم مورد مطالعه تلقی کرد.

«آرایش جریان‌های سیاسی»، «مدیریت فرایند انتخابات»، «اجرای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی»، «نقش‌آفرینی رسانه‌ها و صاحبان رسانه» و «بازار جهانی انرژی» در ناحیه ۳ از مختصات قرار گرفته‌اند و متغیرهای مستقل سیستم را تشکیل می‌دهند. این مسائل اثرگذاری و اثرپذیری کمی نسبت به سایر مسائل دارند. در تعریف دیگر، این مسائل، متغیرهای بیرون شده نیز نامیده می‌شوند. متغیر «آرایش جریان‌های سیاسی» نزدیک‌ترین متغیر نسبت به مرکز مختصات قرار گرفته است که با استفاده از راهنمای خوانش خروجی نرم‌افزار در دسته متغیرهای تنظیم‌کننده قرار می‌گیرد.

ناحیه ۴ در برگزیده متغیرهایی است که وابستگی و اثرپذیری زیادی نسبت به سایر متغیرهای سیستم دارند این دسته از متغیرها متأثر از نحوه مدیریت مسائل ناحیه‌های ۱ و ۲ هستند. «وضعیت برجام»، «فرمایشات رهبری»، «منازعات ایران و آمریکا» و «بروز ناامنی در منطقه» متغیرهایی از پژوهش هستند که در این ناحیه قرار گرفته‌اند. دسته‌بندی متغیرها به‌طور خلاصه در جدول ۳ قابل‌رویت است.

جدول ۳. جایگاه هر متغیر در نقشه اثرات مستقیم

متغیرهای پژوهش	نواحی مختصات
• بدون متغیر	ناحیه ۱ (اثرگذاری بالا، اثرپذیری بالا)
• فرسایش اعتماد عمومی و سرمایه اجتماعی • امنیت عمومی جامعه • شاخص‌های اقتصادی	ناحیه ۲ (اثرگذاری بالا، اثرپذیری پایین)
• آرایش جریان‌های سیاسی • مدیریت فرایند انتخابات • اجرای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی • نقش‌آفرینی رسانه‌ها و صاحبان رسانه • بازار جهانی انرژی	ناحیه ۳ (اثرگذاری پایین، اثرپذیری پایین)
• وضعیت برجام • فرمایشات رهبری • منازعات ایران و آمریکا • بروز ناامنی در منطقه	ناحیه ۴ (اثرگذاری پایین، اثرپذیری بالا)

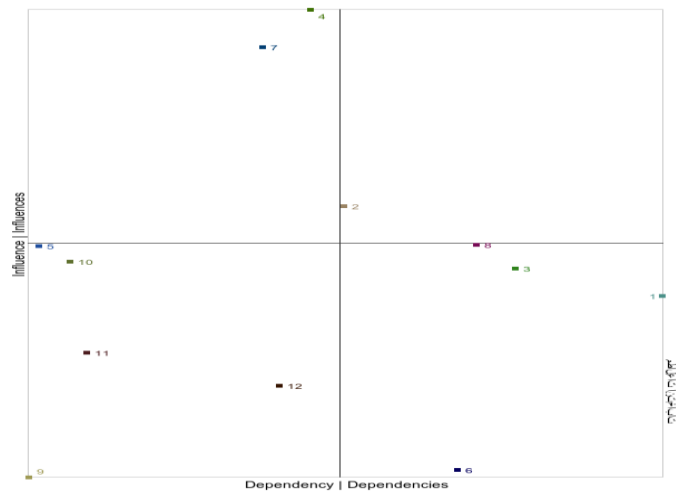
تحلیل اثرات غیرمستقیم

با توجه به خروجی نرم‌افزار اثرگذاری و اثرپذیری غیر مستقیم هر متغیر در ۴ مشاهده می‌شود.

جدول ۴. میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری غیر مستقیم متغیرها

متغیرها	میزان تأثیرگذاری	میزان تأثیرپذیری
منازعات میان ایران و آمریکا	۱۶۹۶۹۱	۷۹۴۱۲
آرایش جریان‌های سیاسی	۹۶۸۵۶	۱۰۲۴۶۰
فرمایشات رهبری	۱۳۶۰۲۳	۸۶۵۸۰
فرسایش اعتماد عمومی و سرمایه اجتماعی	۸۹۲۰۰	۱۵۲۹۸۵
مدیریت فرایند انتخابات	۲۷۱۹۹	۹۲۱۹۴
بروز ناامنی در منطقه	۱۲۲۷۹۱	۳۴۷۶۴
امنیت عمومی جامعه	۷۸۳۵۰	۱۴۳۲۳۱
وضعیت برجام	۱۲۷۰۲۷	۹۲۶۶۱
بازار جهانی انرژی	۲۴۸۶۹	۳۲۹۹۲
شاخص‌های اقتصادی	۳۴۴۷۴	۸۸۳۲۷
اجرای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی	۳۸۲۶۱	۶۴۳۲۷
نقش‌آفرینی رسانه‌ها و صاحبان رسانه	۸۲۲۳۸	۵۶۳۹۶

با توجه به نمودار نقشه تأثیرگذاری و تأثیرپذیری غیر مستقیم متغیرهای پژوهش، مسئله «آرایش جریان‌های سیاسی» دارای بیشترین اثرگذاری و اثرپذیری در میان متغیرهاست و در ناحیه‌ی یک شبکه مختصات قرار گرفته است. متغیر «فرسایش اعتماد عمومی»، «امنیت عمومی جامعه» در ناحیه دوم شبکه مختصات و دارای بیشترین اثرگذاری و بیشترین اثرپذیری هستند، این متغیرها در دسته متغیرهای پیشران و نافذ سیستم دسته‌بندی می‌شوند. در سمت چپ نمودار و در قسمت پایین متغیرهایی با قدرت اثرگذاری و اثرپذیری پایین قرار می‌گیرند و از میان متغیرهای پژوهش «مدیریت فرایند انتخابات»، «شاخص‌های اقتصادی»، «اجرای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی»، «نقش‌آفرینی رسانه‌ها و صاحبان رسانه» و «بازار جهانی انرژی» در این قسمت قرار می‌گیرند.

۱. منازعات میان ایران و آمریکا
۲. آرایش جریان‌های سیاسی
۳. فرمایشات رهبری
۴. فرسایش اعتماد عمومی و سرمایه اجتماعی
۵. مدیریت فرایند انتخابات
۶. بروز ناامنی در منطقه
۷. امنیت عمومی جامعه
۸. وضعیت برجام
۹. بازار جهانی انرژی
۱۰. شاخص‌های اقتصادی
۱۱. اجرای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی
۱۲. نقش آفرینی رسانه‌ها و صاحبان رسانه

شکل ۶. نمودار تأثیرگذاری و تأثیرپذیری غیر مستقیم متغیرهای پژوهش

در ناحیه چهارم در قسمت پایین و سمت راست نمودار متغیرهای «وضعیت برجام»، «فرمایشات رهبری»، «منازعات میان ایران و آمریکا» و «بروز ناامنی در منطقه» قرار می‌گیرند. این مسائل متغیرهای وابسته سیستم تلقی می‌شوند و دارای تأثیرپذیری بسیار بالایی هستند و کوچک‌ترین تغییر وضعیت در سیستم به‌سختی آن‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهند.

جدول ۵. جایگاه هر متغیر در نقشه اثرات غیرمستقیم

متغیرهای پژوهش	نواحی مختصات
• آرایش جریان‌های سیاسی	ناحیه ۱ (اثرگذاری بالا، اثرپذیری بالا)
• فرسایش اعتماد عمومی و سرمایه اجتماعی • امنیت عمومی جامعه	ناحیه ۲ (اثرگذاری بالا، اثرپذیری پایین)
• مدیریت فرایند انتخابات • شاخص‌های اقتصادی • اجرای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی • نقش‌آفرینی رسانه‌ها و صاحبان رسانه • بازار جهانی انرژی	ناحیه ۳ (اثرگذاری پایین، اثرپذیری پایین)
• وضعیت برجام • فرمایشات رهبری • منازعات میان ایران و آمریکا • بروز ناامنی در منطقه	ناحیه ۴ (اثرگذاری پایین، اثرپذیری بالا)

نتیجه‌گیری

هر سیستم متشکل از مؤلفه‌ها و عوامل گوناگونی است که در ارتباط با یکدیگر ویژگی‌های آن سیستم را رقم می‌زنند. بدیهی است برای دریافت فهم خردمندانه از یک سیستم نیازمند شناسایی مسائل آن و تحلیل روابط موجود میان آن‌ها هستیم. در فرایند آینده‌پژوهی اشراف بر روابط میان متغیرها از اهمیت ویژه‌تری برخوردار است؛ زیرا در علم واقع این متغیرها در اثرگذاری و اثرپذیری نسبت به یکدیگر قرار دارند و عدم اطلاع از این روابط برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران را شگفتی روبه‌رو خواهد کرد.

در پژوهش حاضر ۱۲ مسئله به عنوان مهم‌ترین متغیرهای انتخابات ریاست جمهوری بر اساس نظرات خبرگان برگزیده شد و از روش تحلیل ساختاری نیز برای شناسایی روابط میان این متغیرها بهره گرفته شد. با توجه به نمودارها، جداول و نتایج خروجی نرم‌افزار میک‌مک می‌توان جایگاه هریک از متغیرها را شناخت و تحلیل صحیحی از اثرگذاری و اثرپذیری هر مسئله ارائه داد؛ لذا این

پژوهش، سیاست‌گذاران را یاری می‌کند تا بدانند کدام یک از متغیرها و هر کدام چگونه پتانسیل تأمین مطلوبیت‌های جمهوری اسلامی ایران در انتخابات را دارند.

«فرسایش اعتماد عمومی و سرمایه اجتماعی» و «امنیت عمومی جامعه» دو متغیری بودند که به صورت مستقیم و غیر مستقیم از اثرگذاری بالایی برخوردار بودند و متغیرهای راهبردی و پیشران محسوب می‌شوند. بنابراین، هرگونه تغییر در وضعیت این پیشران‌ها، سایر متغیرها را دستخوش تلاطم خواهد کرد. «آرایش جریان‌های سیاسی» در تحلیل اثرات مستقیم متغیر تنظیم‌کننده و در اثرات غیر مستقیم به عنوان پیشران شناخته شده به همین دلیل اهمیت آن در سیستم انتخابات انکارناپذیر است.

تحلیل ساختاری شروع فرایند آینده‌نگاری است. بنابراین، سایر پژوهشگران و علاقه‌مندانی که پیرامون انتخابات مطالعه می‌کنند، می‌توانند با بهره‌گیری از یافته‌های پژوهش حاضر فهم جامعی از مسائل انتخابات و میزان اثرگذاری و اثرپذیری آن‌ها داشته باشند، حتی در گام‌های بالاتر از متغیرهای احصاشده، در نگارش سناریوهای محتمل و ممکن انتخابات استفاده کنند.

منابع

- پرورش، سعید، مرادی، مهرداد و شهبازی‌زاده، حسین (۱۳۹۲). آینده‌پژوهی سیاسی در حوزه انتخابات ریاست جمهوری بر مبنای بیانات مقام معظم رهبری. دومین همایش ملی آینده‌پژوهی، تهران.
- پیشگاهی فرد، زهرا، و لطفی، حیدر (۱۳۸۶). تحلیلی بر مشارکت در انتخابات ریاست جمهوری ایران (مطالعه موردی: استان سمنان)، جغرافیای سرزمین، ۹(۱۵)، ۹۳-۱۰۱.
- تیموری، عباد، اکبری، نعمت‌الله، و نادری، سعید (۱۳۹۴). تجزیه و تحلیل عوامل مؤثر بر میزان مشارکت در انتخابات ریاست جمهوری ایران در سال ۱۳۹۲. مجلس و راهبرد، ۸۳، ۲۷۳-۳۰۳.
- حسینی، سید محمدرضا (۱۳۹۵). رقابت سیاسی و راهبرد جمهوری اسلامی ایران در ترسیم وضعیت مطلوب. راهبرد، ۲۵(۸۰)، ۲۰۴-۱۸۵.
- دانایی‌فرد، حسن، الوانی، سید مهدی، و آذر، عادل (۱۳۹۶). روش‌شناسی پژوهش کیفی در مدیریت: رویکردی جامع. تهران: نشر صفار.
- دهخدا، علی‌اکبر (۱۳۷۷). فرهنگ دهخدا. چاپ اول، تهران: دانشگاه تهران.
- رحیمی، علیرضا (۱۳۹۴). انتخابات و امنیت ملی، از ثبات تا دگرگونی سیاسی. مطالعات راهبردی، ۱۸(۶۹)، ۷-۳۹.
- رهنورد، فرج‌الله، و مهدوی راد، نعمت‌الله (۱۳۹۳). مدیریت انتخابات. تهران: انتشارات تهران.
- زالی، نادر (۱۳۸۸). آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای با رویکرد برنامه‌ریزی سناریو مبنای (نمونه موردی: استان آذربایجان شرقی). رساله دکتری رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تبریز.
- عیوضی، محمدرحیم، و نوازی، علی (۱۳۹۱). جایگاه آینده‌پژوهی در مطالعات علوم سیاسی. اولین همایش ملی آینده‌پژوهی، تهران، شرکت یادگار درخشان آریا.
- قاضی شریعت‌پناهی، سیدابوالفضل (۱۳۸۳). حقوق اساسی و نهادهای سیاسی. تهران: نشر میزان.

- قیصری، نورالله، طاهری فداقن، دانیال، و باقری فارسانی، مهدی (۱۳۹۴). مدیریت انتخابات در ایران؛ کیفیت و ارزیابی اجرا. *پژوهش‌های راهبردی سیاست*، ۱۳، ۹-۳۴.
- کریمی بهجت‌آبادی، فرشاد، و رحمانی، محمدعلی (۱۳۹۵). آینده‌پژوهی بررسی فرایند تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر روند انتخابات ریاست جمهوری در استان اصفهان ۱۳۹۶ (مشارکت - رقابت). *مطالعات اطلاعات و امنیت انتظامی*، ۶(۱۷)، ۱۵۲-۱۲۱.
- محمودی لرد، عبدالمحمد (۱۳۹۳). انتخابات ریاست جمهوری یازدهم و ثبات سیاسی جمهوری اسلامی ایران. *مطالعات راهبردی*، ۶۳، ۸۱-۹۳.
- مولایی، محمدمهدی، و گل‌کار، مصطفی (۱۳۹۴). آینده‌پژوهی انتخابات ایران و تحولات قدرت در جامعه شبکه‌ای، دستاوردهای دیده‌بانی شبکه‌های اجتماعی مجازی. *چشم‌انداز مدیریت دولتی*، ۲۱، ۱۳۲-۱۲۱.
- مهرگان، نادر، و عزتی، مرتضی (۱۳۹۸). تأثیر متغیرهای اقتصادی بر مشارکت مردم در انتخابات ایران. *پژوهش‌های اقتصادی*، ۶(۱)، ۵۱-۶۳.
- نائینی، علی محمد (۱۳۹۰). انتخابات نهمین دوره مجلس شورای اسلامی؛ فرصت‌ها و چالش‌ها. *مطالعات عملیات روانی*، ۲۹، ۳۵-۵.
- ولی‌زاده، جعفر، و اصغری وحدتی، اصغر (۱۳۹۸). بررسی کاستی‌های قوانین انتخابات ریاست جمهوری ایران. *نخستین کنفرانس ملی علوم انسانی و توسعه*، شیراز.

Godet, M. (2011). *Strategic Foresight. Lipsor Working Paper*, France, Paris.

Gordon, T. J. (2012). *Cross-Impact Analysis, in Futures Research Methodology Version 3.0*. American Council for the United Nations University: The Millennium Project.

Slaughter, R. A. (1997). Developing and applying strategic foresight. *ABN Report*, 5(10), 13-27.

Smirnov, O. & Fowler, J. H. (2007). Policy-motivated parties in dynamic political competition. *Theoretical Politics*, 19(1), 9-31.